

Interjú Karol Wlachovský műfordítóval

A BESZÉLGETÉST IGOR NAVRÁTIL KÉSZÍTETTE

IGOR NAVRÁTIL: Úgy ismerünk téged, mint jeles műfordítót, a magyar irodalom kitűnő ismerőjét és fordítóját. Sokéves gyakorlat, nem egy könyv van már mögötted. Tudjuk, hogy mind a mai, mind a régebbi magyar irodalom fordításával foglalkozol. Hogyan jellemeznéd a magyar irodalom minőségi fejlődését a második világháború végétől napjainkig?

KAROL WLACHOVSKÝ: Az egyszerűen megfogalmazott kérdés gyakran követel bonyolult választ. Ez a helyzet érvényes most is. A válasz oly gazdag lehetne, mint a magyar irodalom 1945 utáni története, ezért e bonyolult fejlődési folyamatnak csak néhány fontos jegyét említem. Akárcsak az egész magyar társadalomnak, a magyar irodalomnak is előbb fel kell ocsúdnia a nagy megrázkódtatásból. Nagy megrázkódtatás volt a második világháború kataklizmája, majd 1956 tragikus őszi eseményorozata is. A kijózanodás után elkezdődött a küzdelem az irodalom és művészet új tartalmáért. Az irodalomnak nem volt más lehetősége: folytatnia kellett a haladó, humanista, demokratikus és internacionalista hagyományokat. Elsősorban a költészet reagált közvetlenül a valóság kihívására. Az irodalom egére felszöktek a magyar költészet nagy állócsillagai. A hatvanas-hetvenes évektől azonban a „magyar nemzet szellemét” többé nem csupán a líra képviseli. A hagyományosan fejlett kispróza műfajok (elbeszélés, novella, főleg Örkény István életművében) mellett a regény, a széles tablójú társadalmi regény is vezető szerephez jut. Napjainkra az epikának biztos helye van a magyar irodalom élvonalában. Sőt, ezzel a műfajjal hatol be a mai magyar irodalom leginkább a világirodalomba.

Az epikai műfajok megerősödése a magyar irodalomban törvényszerű. Azok a történelmi tapasztalatok és fordulatok, amelyekben a magyar társadalom a huszadik században keresztülment, olyan szintézisnek lettek témái, mely nélkül nem létezhet jó epika. A regény mint műfaj olyan alapvető fejlődésen ment át, melyet a szlovákra fordított művek is híven tükröznek. Ez a fejlődés főleg a hatvanas évek második felében és a hetvenes években megjelent regényekre érvényes. A magyar klasszikusok mellett a szlovák olvasónak már nem kellene ismeretlenül csengenie Darvas József, Déry Tibor, Dobozy Imre, Fejes Endre, Németh László, Sánta Ferenc, Szabó Magda nevének. Azt hiszem, hogy a hetvenes éveket is — amelyeknek már megvonhatjuk a mérlegét — mint főleg a magyar próza gazdag évtizedét könyvelhetjük el. Ezt bizonyítják Kertész Ákos, Mészöly Miklós, a fiatalabbak közül Nadas Péter és Esterházy Péter művei. Röviden: a szlovák műfordítóknak volt és van miből meríteni.

I. N.: Az utóbbi időben elég sokat foglalkozik a kritika a mai szlovák prózával, az új utakat keresik, „recepteket találnak ki” színvonala emeléséhez. Bár az utóbbi években megjelent néhány fontos, művészi szempontból meggyőző mű mind „megbízható”, a helyzet még mindig nem megnyugtató. Milyen a mai magyar irodalom állapota, miben látod a szlovák irodalommal közös, illetve attól különböző jegyeit?

K. W.: A lényegre térek: a kritika feladata ítélni, bírálni, vagyis összevetni még akkor is, ha a kritikát sajátos irodalmi megnyilatkozási formának tartjuk, amint azt a szlovák irodalomban Alexander Matuška, a cseh irodalomban Matuška példaképe, F. X. Salda, s a 20. századi magyar irodalomban egész sor nagy esszéíró művelte: Bálint György, Babits Mihály, Szerb Antal stb. (Mellesleg: ideje lenne kiadni szlovákul egy magyar esszéválogatást. Bizonyára sok irodalmárnak és nem irodal-

Megjelent a Revue svetovej literatúry című szlovák világirodalmi folyóirat 1981/1. számában.

márnak új szempontokat adna a magyar társadalom és irodalom ismeretében. Valami hasonlót készített a lengyel olvasók számára Jerzy Nowak barátom, és a könyv a lengyel könyvpiac szenzációja lett, bár a kiadó előzőleg nem fogadta túl nagy bizakodással az ötletet.) Visszatérve a kérdésre: a kritikának tehát elsősorban nyugtalannak kellene lennie, elégedetlennek kellene lennie. Én azonban úgy látom, hogy a mi mostani körülményeink között túlságosan is elégedett és etikátlan. De minden okozatnak megvan a maga oka, feltehetően a szlovák kritika állapotának is. De a mi beszélgetésünk témája a magyar irodalom...

El kell ismernünk a kritika alapvető jogát a nyugtalanságra. Nyíltan meg kell mondanunk, hogy a magyar kritika nem elégedett, bár a hatvanas-hetvenes évek a magyar irodalomban kétségtelenül sikeres évek voltak. Megtalálta azonban nyugtalansága okát: egyszerűen hiányzik az úgynevezett nagyregény, vagyis az a regényforma, mely az események klasszikus hőmpolygésú leírására vállalkozik. Ugyanakkor a hetvenes években három nagy regénykompozíció is megjelent, persze a nagyság itt nem terjedelmet, hanem fontosságot jelent. Ezeknek a műveknek a jelentőségét nemzedéki különbségre való tekintet nélkül valamennyi kritikus elismerte. Mészöly Miklós *Film* (1976), Nadas Péter *Egy családregény vége* (1977) és Esterházy Péter *Termelési regény* (1979) című művéről van szó. Meg kell még említeni, hogy a két utóbbi szerző a fiatalabb nemzedék képviselője, amely nemzedék a hetvenes években került be az irodalomba. Mi újat hoztak ezek a művek? Elsősorban a regényidő és a történelmi idő új értelmezését. A szerzők a mű szűzségét horizontálisan fejlesztik. A történelem már nem úgy tárgya a leírásnak, mint a hagyományos vagy klasszikus magyar regényben, hanem része a regény cselekményének, illetve része, és nem kerete annak. Az ilyen típusú prózában maga a téma nem tapasztóanyaga többé az írói megnyilvánulásnak, amelyben sokkal nagyobb szerep jut a stilisztikai kifejezőeszközöknek. Talán kissé túlzok, de hirtelenjében úgy fogalmaznám meg, hogy maga a szöveg válik eseménnyé. Ez a módszer tette lehetővé Mészöly Miklós számára, hogy hat szerzői íven megragadja ötven év magyar valóságát a „regényidő” keretében, egy öreg nyugdíjas házaspár budai sétájába illesztve. A „klasszikus” regényírónak, Németh Lászlónak, ehhez ötven ívre volt szüksége. Nadas regényében egy síkban találkozik háromféle történelmi tapasztalat és három nemzedék szemlélete: a nagypapa, az apa, és a fiú, Simon Péter sorsa; az utóbbira bízta a szerző az elbeszélő szerepét is. Esterházy regénye lényegében két regény, kettős regény: az első felében objektívan néz egy kutatóintézet technokratáira. Ugyanakkor a szerző parodizálja az úgynevezett termelési regény „lecsúszott” jegyeit. Ezért az alcím: *Kisszregény*. A második részét a „családi krónikán” át vetett szubjektív pillantás jellemzi, ahonnan a szerző az objektív eseményeket nézi. Azt hiszem, ezek a regények is megállnák a helyüket a lefordított művek listáján. Bár nem feltételezhetjük, hogy olvasók nagy tömegét vonzanák, mégis inspirálóan, serkentően hatnának a hazai irodalom fejlődésére, amelynek — véleményem szerint — a legnagyobb hibája, hogy sok szerző — egyszerűen szólva — nem tud irodalomban gondolkodni, nem képes nagyobb, szélesebb kompozicionális egységeket átfogni. Ilyen szempontból a hetvenes évek magyar irodalmának említett művei alapvető fontosságúak.

Természetes, hogy nem ez az egyetlen tendencia a mai magyar irodalomban. Egész sor fiatal szerző a realista hagyományokhoz kötődik. Böven megtalálhatók a szlovákra fordított magyar szerzők között is, főleg a Smena Könyvkiadó érdemé-ként, ahol legutóbb Simonffy András, Csörsz István és Vámos Miklós műve jelent meg. Közéjük, vagy tán eléjük kell besorolni a hetvenes évek legsikeresebb fiatal prózaíróját, Balázs Józsefet, aki alkotó módon tudta továbbfejlesztetni a „móriczi realizmust” *Koportos és Magyarok* című első regényeiben. Szlovákul mindkettő a Tatrán gondozásában jelent meg. Ha már röviden jellemzem a fiatal magyar irodalom helyzetét, szólnom kell a fiatal szerzők érdeklődéséről az úgynevezett terepmunka iránt. A magyar társadalom az utóbbi 35 évben hatalmas, szó szerint forradalmi változásokon ment át. Míg azelőtt a lakosság egyötöde élt városban és agglomerációban, négyötöde pedig falun és tanyán, most ez a szám megfordult. S ennek

következtében nemcsak az ország arca, hanem az életmódja is megváltozott. Alapjaiban változott meg a falu gazdasági kapcsolata a várossal. Ezek a tények érdeklik a fiatal szerzőket is. Ismereteiket aztán úgynevezett irodalmi szociográfia formájában adják közre. Ezzel a műfajjal rendszeresen foglalkoznak egyes folyóiratok is, mint például a kecskeméti Forrás. Ez a szerkesztőség támogatta egy szerzői „négyesfogat” (Bánlaky Pál, Mózes Lajos, Temesi Ferenc és Varga Csaba) Fülöpszállásról, egy Kecskemét melletti faluról készülő munkáját. A könyv címe: Falu város nélkül (1980), s valóban izgalmas olvasmány mindarról, ahogyan a mai falu él. Ez a műfaj egyben szorosan összefüzi az irodalmat az élettel, és szélesíti minden író empirikus élményhátterét. Azt hiszem, hogy a fiatal szlovák irodalomból éppen ez hiányzik.

I. N.: A magyar irodalomnak a szlovák irodalmi kontextusban, fordítóink munkájában mindig fontos képviselőt jutott, gondoljunk akár a két világháború közötti, a második világháború utáni, vagy a mai időkre. A magyar irodalom fordításával sok prominens személyiség (Smrek, Lukáč) foglalkozott. Milyennek látod a mostani helyzetet ebben az összefüggésben Te, mint „régí” kiadói dolgozó?

K. W.: Nem volt oly régen, hogy el kellene felednünk: a magyar irodalom a szlovák irodalmi köztudatban elsősorban költészetével élt. A magyarázat nem túl bonyolult. A kis nemzetek irodalmának fejlődésében, amelyek közé mind a szlovák, mind a szomszédos magyar irodalom beletartozott, vezető szerepe volt a költészetnek. Babits Mihály, a két háború közötti időszak jeles magyar költője, prózaírója és kultúraszervezője, ezt közismerten úgy fogalmazta meg, hogy a magyar nemzet lelkiülete leginkább a költészetben tükröződik. A magyar irodalom szlovákiai ismeretéhez hozzájárult a hagyomány is: a magyar irodalom fordításával leginkább költők foglalkoztak. Gondoljunk csak Pavol Országh-Hviezdoslavra, Štefan Krčméryre, majd Emil Boleslav Lukácsra, Valentin Beniakra és Ján Smrekre. Az említett költők fordítói munkásságát még nem értékeltük teljes mélységükben és minden összefüggésükben. Nem kétséges számomra, hogy Ján Smrek Petőfi-fordításai három évtized távolából is felülmúlhatatlanok, majdhogynem kongeniálisak. Egy futó pillantás Emil Boleslav Lukáč fordítói életművére meggyőzhet arról, hogy magyarból főleg az expresszionizmus szellemében fordított: a hangsúlyt főleg a tartalomra, a gondolatra helyezte, s nem sokat foglalkozott a versformával és a tiszta rimeléssel. Igaz, mindez még megfelelő értékelésre vár, de már elmondhatjuk, hogy szlovákul számos verses mű kitűnő fordítása olvasható, amelyek közé besorolnám Madách Az ember tragédiájának legutóbbi kiadását is. (E klasszikus drámát három fordításban olvashatjuk.) Sajnos, ma ehhez a gazdag hagyományhoz csak Vojtech Kondrót köthetik.

A Szlovákia kiadóiban végrehajtott átszervezés után a magyar prózaírók művei is egyre gyakrabban bekerültek a kiadói tervekbe. Összhangban azzal az általános tendenciával, hogy „a legszelebb tömegek számára tegyük hozzáférhetővé mindazt a legjobbat, amit a kultúra a múltban termelt”, elsősorban klasszikusok jelennek meg. Ma több mint 30 Jókai-művet forgathatunk, a legszlovákabb magyar író, Mikszáth Kálmán műveiből közel húszat, és Móricz robusztus epikájából is vagy tíz regényt. Érdemes talán megemlíteni, hogy a magyar irodalom klasszikusainak kiadásában komoly érdemei vannak Ludo Zúbecnak. Gondosan válogatta és még gondosabban szerkesztette a kiadásra, fordításra szánt műveket, s így a magyar irodalom kiadásának céltudatos, első intenzív korszakából, az ötvenes évekből származó művek többsége ma is friss, jól olvasható. Példaként említhetem Mikszáth Különös házasságának fordítását, E. Bohuň munkáját. A régebbi fordítások problémája igen bonyolult. Nem lehet sem egykönnyen elvetni, sem korszerűsíteni őket. Itt az elméletnek kellene színt vallania. Bizonyára sokat tanulhatnánk az új fordítónemzedékek. Állításomat Bohumil Mathesius tekintélyével támasztom alá, aki azt állította, hogy a fordítónak kötelessége ismerni mindent, felhasználni mindent, amit addig megalkottak.

I. N.: Hogyan jelennek meg a magyar irodalom alkotásai a mi kiadói terveinkben, összevetve az említett időszakokkal?

K. W.: A Magyar Népköztársaság statisztikai adatai szerint az utóbbi években állandósult az évente kiadott szépirodalmi művek száma: 800 és 1000 között van.

Ha figyelembe vesszük, hogy a szlovák és a magyar jogvédő hivatal között évente átlagban 20—30 szerződés jön létre — s itt a magyar szerzők szlovák megjelenéséről beszélek —, ez azt jelenti, hogy a szlovák olvasó minden harmincadik magyar könyvet kapja meg. Ezek között az adatok között abszolút túlsúlyban vannak a prózai művek. S azt hiszem, hogy ez nem kis szám, mondhatnám: arányos. Más kérdés, hogy mit tükröz ez a szám. Nemegyszer megtörtént, hogy magyar kiadói partnereim csóválták a fejüket, mi mindent fordítunk szlovákra, amit ők egyáltalán nem tartanak különösebben jelentősnek. Csakhogy a lefordított mű egy más irodalmi, nyelvi, sőt, társadalmi kontextusba lép be, s így a funkciója is más, mint az eredeti közegben. Ezért az ilyen kifogásoknak nem tulajdonítok túl nagy jelentőséget. Nincs értelme olyan szerzők műveit fordítani és kiadni, akikkel, amelyekkel csak a bibliográfiát bővítjük. Elvben nem érték egyet azzal a magatartással — s ez nem csupán a magyar irodalomra vonatkozik —, ha a szerkesztő csak statisztikai okokból fordítat egy-egy magyar művet. Minden lefordított műnek gazdagítania kell a hazai irodalmat, s jobb esetekben pótolni azt, amit nem kínál az itthoni termés. S ebből a szempontból a magyar irodalom kínálata igen gazdag. Azt hiszem, hogy főleg a hatvanas évek közepétől ezeket a lehetőségeket a szlovák kiadók többnyire ki is használják. Szlovák fordításban minden olyan prózai mű jelent, amely formai vagy tartalmi újdonságával valamilyen módon felkavarta az irodalom vizét. Nem akarok általánosítani, de azt talán kimondhatom, hogy a szlovák kiadóknak (főleg a Smenának és a Tatrannek) az utóbbi időben sikerült lépést tartania mindazzal, ami Magyarországon megjelent.

Összefügg ez a fordítók számával is. Más a helyzet a magyar líra esetében: ezzel a munkával rendszeresen csak egyetlen jeles költőnk, Vojtech Kondrót foglalkozik. Ott ezek az adósságok gyarapodnak, növekednek, s nem tudom, mikor tudjuk törleszteni, hiszen Magyarországon — Szlovákiához hasonlóan — egyre több a költő. Természetesen a prózafordításban is vannak igen komoly adósságaink. Csakhogy ebben az esetben a magyar irodalom távoli és közeli múltja felé kell fordulnunk. A határvonalat talán Mikszáth Kálmán alkotja. Főleg azokra a szerzőkre gondolok, akiket Magyarországon sem értékelnék eléggé, s akik ott álltak a modern magyar próza bölcsőjénél a múlt század kilencvenes éveiben. Adósságunk továbbá a Nyugat prózairóinak, vagy „prózát — is — írónak” megismertetése a szlovák olvasóval. Említettem már, hogy nem ismerjük a magyar esszét. Ide kell sorolnom az irodalmi szociográfiát is. Ebből a műfajból valóban csak töredékeket fordítottak szlovákra, például Illyés Gyula írásait.

◦Gondolom, nincs min töprengeni, munkával el vagyunk árasztva. Az a kérdés, ki végezze el!

I. N.: Kultúránk, irodalmunk egyik égető kérdése a fordítások színvonala. Általában több az elégedetlenség, mint az elégedettség, sokat beszélünk az új fordító-nemzedékről. Milyenek a kiadói tapasztalataid, milyen a helyzet a magyar szépirodalom fordításában?

K. W.: Több mint tíz éve dolgozom a kiadóban. Belülről látom tehát a kérdést. Ezért merem azt mondani, hogy a kéziratok színvonala, melyek a szerkesztők asztalára kerülnek, sokkal jobb, összehasonlíthatatlanabban jobb, mint a múltban volt. Érvényes ez sok kezdő fiatal fordítóra is. De megpróbálom másképpen megmagyarázni: ha ma elküldenék egy fordítói kéziratot a nyomdába anélkül, hogy a szerkesztő látta volna, nem lenne belőle olyan botrány, mint amilyen lett volna nem egy köztisztviselőben álló régebbi fordító esetében. Persze ezzel nem azt akarom állítani, hogy régebben kizárólag gyenge kéziratok érkeztek a kiadókbá. Csak azt akarom mondani, hogy ma már a kiadóknak (jelen esetben a Tatranban) nem „gyártjuk” a fordításokat. Csak elvétve beszélhetünk „utómunkálatokról”. A megjelenő műfordítások ma objektívabban tükrözik a szlovák műfordítók valódi tehetségét. Természetesen az egyes nyelvterületeken a színvonal különböző. A leggyengébb

akkor, ha a fordított és kiadott műnek csak tájékoztató funkciója van. Meg kell azonban jegyezni, hogy ilyen nyelvterület egyre kevesebb van.

Ami a magyar irodalmat illeti, azt hiszem, nem a leggyengébb terület, bár olyan nyelv, melynek a szerkezete teljesen különbözik a szlovákétól. Figyelembe kell azonban venni a hagyományokat, vagyis hogy régebben a magyar nyelv ismerete egészen természetes volt, ezen senki nem lepődött meg. Ma már lassan éppen fordított a helyzet. S ez főleg a fiatalabbakra vonatkozik. Ezért a magyarból történő fordítás jövőjét egyáltalán nem látom „rózsaszínűnek”. Ezt igazolja az a tény is, hogy a Szlovák Műfordítók Központja csaknem százal több olyan műfordítót tart számon, aki szlovákból magyarra fordít, mint aki magyarról szlovákra, holott a Madách Könyvkiadó nem ad ki több szlovák művet magyarul, mint amennyi magyar mű valamennyi kiadóban évente szlovákul megjelenik. De ez a kérdés összefügg a szlovák hungarológiával, a szlovák (tehát nem csehszlovákiai magyar!) hungarológusok nevelésével. A műfordítások általános színvonalával való elégedetlenséget csak amolyan „söhajtozásnak” tartom. Emögött mindig pénz rejtőzik. Mintha pénz nélkül már nem is születne valóban jó fordítás. Mintha ez lenne a jó fordítás feltétele. Hiszen senkit sem köteleznek a fordításra!

I. N.: Befejezésül még egy obligát kérdés. Min dolgozol most, milyen terveid vannak a közeljövőben?

K. W.: Bevallom, nem szívesen válaszolok az ilyen kérdésekre. Most különösen nem, amikor úgy érzem, válaszút elé értem. Most vagyok negyvenéves. Csaknem két évtizede élek az irodalommal és az irodalommal, és egy évtizede foglalkozom műfordítással. Álltam könyvesbolt pultja mögött, dolgoztam irodalmi havilap és kulturális hetilap szerkesztőségében, írtam könyvkritikákat, majd foglalkoztam könyvpropagandával, biztosítottam a kiadó tevékenységének gazdasági feltételeit, s e kiadóban az utóbbi években mindenekelőtt a kiadói tervek elvi kérdéseivel foglalkozom. Mindez nem sok, de nem is kevés. Talán éppen ezért örvendeztetett meg a „fiatal” hatvanöt éves Blahoslav Hečko az ötlettel, hogy kezdjem el írni emlékirataimat, hiszen állandóan emberekkel találkoztam. Bár ez így igaz, de még nem vagyok ilyen öreg, még akkor sem, ha azt már tudom, hogy egy nap csak 24 órából áll, s hogy már nem lesz időm az összes jó könyvet elolvasni... De megvannak a saját terveim. Végül is, az ember azzal, hogy tervez, optimizmusát árulja el. Én magam mindig igyekeztem megőrizni optimizmusomat. Valahogy nem ízlik a nyugalom, ha semmi sem történik. Ezért szívesen hasznosítanám mindazt, amit megtanultam — mert mondjon bárki bármit, fordítani meg kell tanulni, nem elég a tehetség meg a nyelvi feltételek együttese — fordításaim első bírálótól, egyébként tapasztalt fordítóktól, akik ahhoz a nemzedékhez tartoznak, mely talán a legtöbbet tette a szlovák műfordítás-irodalomban: Elena Kriskovától, Eva Mikulovától és Alfred Engelmanntól, Marta Lesnától, Viera Handzovától és Viera Juričkovától. Az íróasztalomon fekszik egy erdélyi magyar prózaíró, Bálint Tibor műve. Zokogó majom című regénye az utóbbi évek legjobb magyar művei közé tartozik, ugyanakkor a szlovák olvasó számára „szűzföld”, hiszen a romániai magyar irodalomról szinte semmit nem tudunk. Mellé sorolnám a másik erdélyi magyart, Szilágyi Istvánt is, Kő hull apadó kútba című regényével. További szándékaimról valóban csak feltételes módban beszélek, mert ember tervez... Szívesen megmérkőznék a Nyugat nagy prózaíróival, akiknek centenáriumait a nyolcvanas években ünnepli majd a magyar irodalomtörténet (Babits Mihály, Kosztolányi Dezső) és a szlovák fordításirodalomból éppen az ő műveik hiányoznak.

Úgy gondolom, hogy szó szerint erkölcsi kötelességünk odafigyelni a Csehszlovákiában élő magyar írókra. Alkotásaik a mi társadalmi tudatunknak is részei, de a szlovák irodalmi köztudatban valahogyan nincs helyük. Ennek meg kellene változnia. Főleg nemzedéktársaimat, Grendel Lajost, Bereck Józsefet és Kovács Magdát figyelem. Átütő prózaírói tehetségek, akiknek a munkái legalábbis állják az összevetést szlovák nemzedéktársaik legjobb műveivel.

Ilyen terveim mellett sem vesztetem szem elől a nagyon távoli tervemet. Talán egyszerűs eljön majd az idő, hogy kikerekítsem saját „magyar irodalomtörténetemet”

egy novellaantológia formájában, mely a 19. század végétől, Mikszáth realizmusától a Nyugat úgynevezett negyedik nemzedékéig mutatná be a magyar novellairodalmat. E kötetben helyet kapnának a Szlovákiában többnyire ismeretlen szerzők, Csáth Géza, Lovik Károly, Pap Károly, Cholnoky Viktor és mások. Mert nemcsak a líra és a regény van a magyar irodalom „napos oldalán”, hanem a novella, elbeszélés is.

Minden fordítónak hazai forrásokból is kellene táplálkoznia. Julius Lenko költészetén töprengék, főleg szürrealista korszakának versein. Az eredménynek egy monográfiában kellene megmutatkoznia.

Fordította: BÁBA IVÁN

SZOVJETUNIÓ

Interjú Oleg Konsztantyinovics Roszsjánovval

A BESZÉLGETÉST CS. VARGA ISTVÁN KÉSZÍTETTE

CS. VARGA ISTVÁN: *Oleg Konsztantyinovics Roszsjánov* szovjet hungarológus, a moszkvai A. M. Gorkij Világirodalmi Intézet tudományos főmunkatársa, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság elnökségének tagja. Három évtizedes, eredményes munkáját minősíti, hogy 1980 decemberében *A realizmus a magyar irodalomban a 19–20. század fordulóján* című akadémiai disszertációjával elnyerte a Szovjet Tudományos Akadémia nagydoktori fokozatát. 1961-ben jelent meg *A magyar irodalom 1917 után* című korszakáttekintő monográfiája, amely későbbi munkásságát, kutatási feladatainak nagyságrendjét is jelzi. Kedvező sajtóvisszhangot, kritikai fogadtatást kapott az *Ady Endre* (tragédia és romantika) című monográfiája, amely 1967-ben látott napvilágot. Utolsó önálló könyve, *A realizmus az új magyar prózában a 20. század 60-as és 70-es éveiben*, 1979-ben jelent meg a moszkvai *Nauka* Kiadónál. Roszsjánovnak az eddigi, a magyar irodalomnak szentelt műveit olvasva Németh László jut eszembe, aki az „orosz irodalom varázskövéről” beszél, amely már fiatalon megfogta, vonzotta és élete végéig nem engedte el. Oleg Roszsjánov életében — a tájékozódás és tájékoztatás vállalt feladatán túl — volt-e valami hasonló „varázskő”, amely a magyar irodalomhoz vonzotta és mindmáig nem ereszti el?

OLEG ROSSZIJÁNOV: Ami a „varázslatot” illeti: a legnotóriusabb varázsló maga az élet — összes kövével, fűvével és hegyeivel, ereinek erejével. Mert az élet hozta úgy, hogy orosznak születtem és így nőtem fel — sőt *nagyorosznak* (kiemelés, amellyel csupán azt szeretném jelezni, hogy valóban nagy az oroszok kultúrája, irodalma — és *nagy* őszinte érdeklődésük is, majdnem „vérbeli” a tiszteletük, fogékonyságuk más kultúrák iránt). Mert az élet, orosz nemzeti-történelmi voltom a kiindulópont, hogy irodalomban, irodalmakban kezdtem a valóság kérdéseire válaszokat keresni — az oroszban, és már fiatal koromban, a nyugatiakban. És megint az élet, a történelem belesodort a háborúba és összehozott, nagyon is reálsan, a németekkel, más népekkel, köztük a magyarokkal is. Kevésbé volt kedves, de nagyon is emlékezetes ez az élmény, amely később meghatározta, hogy német szakos legyek, és aspiránsként a magyar irodalommal is kezdtem foglalkozni. Mindebből láthatja már, hogy szétválaszthatatlan számomra az irodalom, tudomány és humánus, hiszen mindez a „véletlen” egyben szükségszerűség is volt az életemben. Minden „varázskő” egyben próbakő tehát — és ez fordítva is érvényes. Így volt ez körülbelül a magyar irodalomhoz való kapcsolatommal is. Mert a magyar irodalom is részese a mai kemény történelmi megpróbáltatásoknak, amelyek egyúttal (szeret-